

POPULARIZACE ASTRONOMIE A FAMELAB

Lenka ZYCHOVÁ

Abstrakt

Mezinárodní soutěž FameLab si klade za cíl najít talenty mezi současnými vědci, studenty a učiteli, kteří dokáží zábavnou formou prezentovat nejnovější vědecké výsledky. Soutěž má více než desetiletou tradici a úspěšně šíří vědecké poznatky mezi nevědeckou veřejnost. Soutěž se od roku 2011 koná i v České republice a pomáhá nadšeným popularizátorům zlepšovat své schopnosti v komunikaci s veřejností i médií.

ASTRONOMY POPULARIZATION AND FAMELAB

Abstract

International FameLab competition aims to find new talents among scientists, students and teachers who can present the latest scientific results in entertaining way. Competition has more than ten years of tradition and successfully spreads scientific knowledge among the non-scientific public. The contest is held since 2011 in the Czech Republic and helps enthusiastic science communicators to improve their skills in communicating with the public and the media.

FameLab ve světě

FameLab je mezinárodní soutěží v popularizaci vědy, která vznikla v roce 2005 pod vědeckým festivalem v britském Cheltenhamu. Tato soutěž se od té doby rozšiřuje nejen mezi evropské země, ale také na další kontinenty – v roce 2016 se soutěže zúčastnili země jako USA, Jihoafrická republika, Japonsko nebo Egypt. Soutěž je ve spolupráci s British Council organizována Cheltenham Science Festivalem, v USA má licenci k vedení soutěže NASA, která soutěž vyhláší v rámci planetárních věd. Do roku 2016 se soutěže celkem zúčastnilo přes 7 000 nadšených vědců a studentů, z celkem třiceti zemí světa.

FameLab si klade za cíl popularizovat vědu, a především nejnovější poznatky z matematiky, fyziky, technologií, biologie, chemie a medicíny, a to zábavnou formou, která nadchne nejen porotu, ale především diváky. Soutěže se mohou zúčastnit jak studenti přírodních věd nebo medicíny, tak samotní vědci, učitelé, nebo zaměstnanci technologických firem. Ve finále z roku 2016 se mezi sebou utkali například studentka medicíny z Egypta, profesor molekulární biologie z Malajsie, učitel středoškolské matematiky z Velké Británie, nebo klimatoložka z USA. Soutěžící jsou

Obr. 1: Finále FameLab během Science Festivalu v Cheltenhamu. Foto: FameLab, Cheltenham Science Festival

vyzbrojeni pouze svým důvtipem a několika, často vlastnoručně vyrobenými, rekvizitami – výsledek je tudíž jak poučný, tak především nepředvídatelný! Každé z vystoupení je originální: letos v červnu tak na mezinárodním finále byl k vidění například superhrdina putující k Měsíci a vysvětlující obecnou teorii relativity, slečna hrající na ukulele vysvětlující, ve které části mozku vzniká cit pro souzvuk, nebo slečna zpívající „Hey Jude“ a krom svého hlasu ohromující porotu vysvětlením, proč se lidem některé melodie líbí a jiné ne. Soutěžícím se tak daří v drtivé většině případů vzrušujícím způsobem povzbudit divákovu zvědavost o nejnovější pokroky v přírodních vědách a zároveň pobavit svou vynalézavostí.

Diváci bývají také zapojeni do show, posuzují soutěžící spolu s panelem vědců, novinářů, spisovatelů, popularizátorů vědy a osobností veřejného života. Dokonce mohou svými hlasy poslat dva soutěžící do finále, přestože nebyli vybráni porotou. O vítězi se rozhoduje na základě přesného a dobře vyváženého obsahu, srozumitelnosti jejich projevu a přítomnosti neméně důležitého charisma. Tím, že je soutěž veřejná a je silně podporovaná médii, alespoň v Británii, Španělsku, Holandsku a dalších evropských zemích, soutěžící mají šanci k dalšímu rozvoji své kariéry a zároveň se jim tak otevírají nové možnosti komunikace, kterými mohou bořit stále stojící bariéry mezi vědou a zbytkem společnosti.

FameLab v České republice

V České republice FameLab probíhá pod záštitou předsedy Akademie věd ČR profesora Jiřího Drahoše, za podpory Nadačního fondu Neuron, Českých center a Nadace Tomáše Bati. Organizaci zajišťuje British Council ve spolupráci s Občanským sdružením Adeto. Soutěže se mohou zúčastnit studenti, vědci, nebo pedagogičtí pracovníci starší 21 let, musí být občanem ČR, nebo v ČR musí studovat/pracovat. Každý soutěžící musí v pouhých, striktně vymezených, třech minutách publiku a odborné porotě vysvětlit své vědecké téma. Soutěžící nesmí používat data projektor, či jiná zařízení k přehrávání videí nebo elektronických prezentací. Používat ale mohou jakékoliv pomůcky, které si jsou schopni sami donést na pódium. Pomůcky musí být zabezpečené, často se během vystoupení používá oheň nebo hořlavé, někdy i výbušné látky, proto je potřeba dbát i na bezpečnost.

Porota posuzuje, zda je vystoupení vědecky správné, srozumitelné laické veřejnosti, zajímavé a případně i zábavné. V porotě často zasedá jeden z nejznámějších popularizátorů vědy v ČR, Michael Londesborough. Společně s dalšími vědci v oblasti přírodních věd klade soutěžícím po jejich vystoupení otázky k tématu. Někdy se jedná o otázky typu: „A co vás přivedlo k tomu studovat chování opic?“, a někdy se jedná o mnohem náročnější odborné otázky jako: „A které chemické reakce vedou ke vzniku oxidu dusičného?“ Soutěžící se mohou někdy zapojit, ale přestože porota ráda ověřuje správnost výkladu a hloubku znalostí soutěžících, snaží se být k soutěžícím milá a nápomocná.

Obr. 2: Porota národního finále 2016, Foto: FameLab

Z oblastních kol se ze soutěžících vybere deset nejlepších. Ti získají školení MasterClass, které probíhá během jednoho z víkendů na zámku Akademie věd v Liblicích. Soutěžící se nejen mezi sebou lépe poznají, ale také mají dva dny plné školení – od workshopů neverbální komunikace, přes semináře komunikace s médii, tvorby proslovu, správného držení těla, pohybu po prostoru, až po rady, jak se připravit na interview nebo jak se chovat před kamerou. Jako školitelé se v roce 2016

Obr. 3: Master Class na zámku AV ČR, Foto: FameLab

představili Malcolm Love z BBC, který finalisty školil v komunikaci s médii, a také Jat Dhillon, divadelní režisér a herec, který nové popularizátory vědy školil v divadelní komunikaci s publikem. Několik týdnů po školení následuje národní finále. Finalisti mohou předvést stejné příspěvky jako v semifinále, anebo si mohou připravit nové.

Vyhlašuje se celkem pět cen: Cena Českých center, Cena Akademie věd ČR, Cena British Council a Nadace Neuron, divácká cena a Cena FameLab, neboli absolutní vítězství. V roce 2016 si cenu diváků odnesl Jakub Kubečka za své vystoupení „Kterak sedlák sen o vědě měl“. Cenu včetně pamětní medaile věnovala Nadace Tomáše Bati. Julie Nováková publikum seznámila se „Skutečnými mistry manipulace“, za což byla oceněna Cenou Českých center a bude mít možnost prostřednictvím této instituce vědu popularizovat i v zahraničí. Václav Bystríanský se snažil odpovědět na otázku „Kam s ním“ (vyhořelým jaderným palivem) a získal za to Cenu Akademie věd ČR, jejíž součástí byl i malý dron. Cenu British Council a Nadace Neuron si odnesla Lenka

Obr. 4: Finalisté FameLab 2016, Foto: FameLab

Zychová za vystoupení s názvem „Paprsek smrti“, o vzniku a účincích gama záření. Absolutní vítězkou soutěže FameLab 2016 v ČR se stala Eliška Selinger, která divákům přiblížila, čím se zabývá epigenetika. Eliška v červnu reprezentovala ČR na mezinárodním finále soutěže FameLab v anglickém Cheltenhamu, kde své vystoupení předvedla v angličtině. Společně s Lenkou se tak dostaly na jeden z nejlepších vědeckých festivalů, navštívily přednášky (nejen) britských odborníků a seznámily se s dalšími popularizátory vědy.

Pro vědecké pracovníky po celém světě je stále důležitější umět vědu zpřístupnit veřejnosti, a pokud možno zábavnou formou. Díky soutěži FameLab získávají mladí vědci důležité dovednosti jak atraktivním způsobem přiblížit svoji práci nevědecké veřejnosti. Popularizace vědy jednak boří tradiční vnímání vědce jako podivína v bílém plášti, který se věnuje nesrozumitelným věcem, a jednak odůvodňuje financování vědy z veřejných prostředků. Soutěž FameLab se snaží objevit tyto nové vědce, kteří dokáží ostatní lidi přimět k tomu, aby vnímali svět z jiné perspektivy, dát jim možnost se v komunikaci s veřejností zlepšit a podpořit tak i jejich vědeckou kariéru.

Literatura

1. <http://www.famelabcz.com>
2. <http://www.famelab.org>

Kontaktní adresa

Mgr. Lenka Zychová
Ústav teoretické fyziky a astrofyziky
Přírodovědecká fakulta MU
Kotlářská 2, 602 00 Brno
Telefon: +420 776 679 998
E-mail: zychova@physics.muni.cz